

İmparatorluk Çağının Osmanlı Sultanları – III

Abdülkadir Özcan

İstanbul, İSAM Yayınları, 2017, 260 Sayfa, ISBN: 978-975-389-927-7

48

Çağla ÖZEN*

Dünya Tarihi'nde Osmanlı İmparatorluğu oldukça fazla yer edinmekte olup bunun şüphesiz çoğu imparatorluğun işleyişinde önemli yere sahip olan padişahlar hakkındadır. Takdir edileceği üzere padişahların tamamını bir eser içerisinde incelemek gerek okuyanlar için gerekse araştırmacılar için güç olacaktır. Bu sebeple eserimiz 17.yy'da yer alan padişahları kapsamaktadır. Bir başka ifade ile eser IV. Mehmet, II. Süleyman, II. Mustafa, III. Ahmed, I. Mahmud ve III. Osman dönemlerini ele almıştır. Ancak İSAM yayınlarından çıkan eserin bir kitap dizisinin dördüncü cildi olduğu ve diğer dönem padişahlarının diğer ciltlerde ele alındığı ilgilisi için vurgulanmalıdır.

Özcan'ın ele aldığı yedi padişahın dönemleri devletin siyasi ve askeri açıdan duraklama ve gerileme dönemlerine denk gelmektedir. Yazar her padişahın yaşadığı önemli olayları alt başlıklar halinde incelemiştir. Eser toprak kayıpları, uygulanan istirdat politikaları ile beraber yaşanan başarılı ve başarısız seferler ile dönemin dış politikalarını içermektedir.

* Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü Lisans Öğrencisi, cagla.ozen44@hotmail.com

Kitabın ilk başlığında IV. Mehmed'den söz edilmektedir IV. Mehmed'in saltanatının ilk sekiz senesi karışıklıklar içinde geçmiştir. Bu kısa sürede 13 kadar veziriazam değişikliği yapılmıştır. Köprülüler dönemi IV. Mehmed ile başlamıştır. Bu dönemde yapılan bu hamle ile imparatorluk toparlanmış ve iyileşme yönünde gelişmeler göstermiştir. En hayırlı işinin annesinin de çabalarıyla Köprülülere yetki vermesi olarak bilinir. Özel hayatında avcılık merakının olduğu ve bunun kendisini mesuliyetlerinden bile ayrı düşürdüğü vurgulanır. İktidar üzerinde baskıların olması tahtın IV. Mehmed'den II. Süleyman'a geçmesine sebep olmuş olduğunu okuyoruz. Bu dönemde de Köprülü ailesinden Mustafa Paşa önemli görevler üstlenir. Maruz kaldığı uzun hapis hayatından dolayı kendisinin aktif olmadığı açıklanır. Köprülüzade'nin inisiyatifi doğrultusunda hasta olan II. Süleyman yerine tahta II. Ahmed geçirilmiştir. Bu dönemin eserde vurgulanan önemli özelliği Divanı Hümayun toplantılarını eski düzenine yani padişahında dinlediği haftada dört kez düzenine geçirilmesidir. Ayrıca padişah hattatlığı ile öne çıkar.

Tahta geçişi pek sonra olan yani biraz beklemesi gereken biri olan padişah II. Mustafa'dır. Köprülüzade Mustafa Paşa tarafından kendisine padişahlık uygun görülmemesi ve Köprülülerin değerlendirmeleri de önemli görüldüğü için kardeşlerinin tahtan ayrılmasını beklemiştir. Bu dönemde tarihimizde pek çok defa duyduğumuz Karlofça anlaşması imzalanmıştır. Çok cepheli savaşları bitirmiştir. Ekonomi de gelişmeler yaşanır bu dönemde. Bunlar; devletin bütçesinin istikrarı, tuğralı para basımı ve kaldırılan vergilerdir. Feyzullah Efendi bir diğer ismi ile Edirne vakası kitabın II. Mustafa bölümünde detaylıca açıklanan bir vakiadır. Bu vakiada, padişahın yetki verdiği Feyzullah Efendi kendi yakınlarını istihdam etmiştir önemli görevler için. Bununla beraber saray çevresi bu durumundan rahatsız olduğu için sıkıntılar cereyan etmiştir. Netice de taht, rızası ile padişahın III. Ahmed'e bırakılmıştır. Ve yeni padişahın ilk icraatları arasında Feyzullah Efendi'nin başının kesilmesi ve selefinin bir odaya kapatılması gösterilir. Dönemde kritik olgulara değinilir. Bunlar; Avusturya ve Pasarofça anlaşması, Belgrad'ın kaybedilmesi, Patrona Halil isyanı, Lale devri ve ilk matbaa şeklindedir. Anlaşmalardan dolayı vuku bulan barış atmosferi Lale Devri ile geçmiştir. Bu devirde sosyokültürel faaliyetler ön plana çıkar. Yirmi sekizinci Çelebi Mehmet'in batıya dair değerlendirmeleri ve sonrasında yapılan düzenlemelerle beraber inşa faaliyetleri eserde vurgulanmıştır. Dönemi sarsan Patrona Halil isyanını doğuran en önemli sebep olarak padişahın özellikle Üsküdar çevresinde vakit geçirmesi, sohbet meclislerinde kalması ile iktidarı ikinci plan itmesi gösterilmektedir. Bununla beraber Tebriz'in devri gibi bir iddia da oluşturulunca tabiri caiz ise İstanbul kaosa uğramıştır. Evler yağmalanmıştır. Eser bu isyanın padişahın damadı olan sadrazamını görevden alması ve kendisinin de artık sohbet meclislerini bırakıp Topkapı'ya geçerek isyancıların isteklerini göz önünde tutması ile sonlandığını izah eder. Fakat bu gelişmeler III. Ahmed'in tahta kalmasını sağlayamamıştır. Bir anekdot olarak yazar, en çok eşe sahip olma sıfatının III. Ahmed'de bulunduğu ışık tutar.

“Cülus-ı Han-ı Mahmud ile rahat eyledi dünya” ifadesi ile görevine başlamış, 17.yy padişahlarından I. Mahmud. Kendisi Patrona Halil'e uygulama sahası sunmuş fakat ölçülü olarak bu sahayı kullanmayan Patrona Halil kendisine dert olmuştur. Yeniçerilerden etkin isimlerle bu ismin etkinliği kırılmıştır. Askeri reformların önemli olacağını düşünmüş fakat yeniçerilere dokunmak istememiştir I. Mahmud.

Mühendishanelerin taslağı diyebileceğimiz Humbaracı Ocağı'nın Comte de Bonneval tarafından kurulmasına öncülük etmiştir. Mali açıdan istikrar sağlamıştır. Yazarın vurguladığı üzere bunu saray masraflarını kısarak hatta gerektiğinde saray eşyalarını satarak yapmıştır padişah. Yazar son parlak dönemi I. Mahmud dönemine atfetmiştir. Bu atfın kaynaklarından birisini de yazar Avusturya, Rusya ve İran ile yapılan anlaşmalara bağlamıştır. Ayrıca kendisinden sonra gelecek olanlara bir huzur ortamı sağladığını yazmıştır. Kültürel faaliyetlere önem vermiş, bu doğrultuda başta Külliyesi olmakla beraber birçok kütüphanenin kurulmasını sağlamıştır.

Eserin son olarak ele aldığı padişah ise en uzun kafes hayatı gören ve eğitimi zayıf olan III. Osman'dır. Özellikle döneminde cereyan eden birçok İstanbul yangını kendisinin İstanbul'u imar etme ve inşa etme faaliyetine zaman ayırmasını gerekli kılmıştır. Yazarın eserdeki padişahları ele alırken bahsettiği 17.yy'nın sadrazamlıkları olgusu hakkında III. Osman döneminde ise vurgu padişahın sık sadrazam değişikliğindedir. Bu vurgu sadrazamların fazla etkin olmasını önleme faaliyeti olarak görülme olasılığına dairdir. Bu dönemde daha çok barış havası yaşanmış olmakla beraber bir dış gelişme olarak Danimarka ile yapılan dostluk ve ticaret odaklı anlaşma gösterilebilir. Kılık kıyafet hakkında belki aşırı diyebileceğimiz düzenlemeleri gündeme almıştır III. Osman. "Tavr-ı cedid değil de tavr-ı kadimi" öncelemiştir kılık kıyafet seçiminde.

Abdülkadir Özcan'ın bu kitabında, yer ve zaman bildirerek, belgeler ışığında objektif olarak incelediği İmparatorluk Çağının Osmanlı Sultanları-III yedi padişah hakkında bize ışık tutmuş, onların sadece askeri siyasi mücadelelerin değil aynı zamanda onların şahsiyetleri hakkında da bilgi vermiştir. Özcan kitabında genel okuyucu kitlesini dikkate alarak bizleri dipnotlarla sıkmak istememiş, sadece önemli hususlar için dipnot kullanmıştır. Kitabın en güzel yanı olarak her bölümün sonunda önemli konulara değinerek bir özet yapması ve padişahların kişisel özelliklerini ele alması gösterilebilir. Bu dönem padişahlarının ortak kişisel özellikleri; avcılık, hat, musiki, sohbet ortamları, kadın gibi meselelerle oyalanıp devlet işlerini ihmal etmeleri ve halkı huzursuz etmeleri diye düşünülebilir. Son olarak, İSAM yayınlarından çıkan diğer ciltler de okunduğu takdirde Osmanlı padişahlarının bütüncül olarak öğrenilmiş olacağı kanaatindeyim.